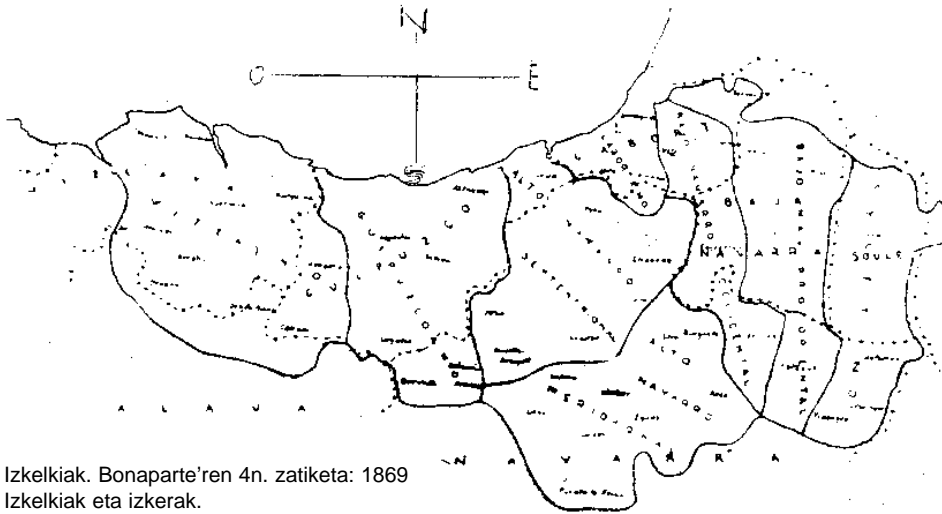

EUSKERAREN ERRONKA

Izkelkiak. Bonaparte'ren 4n. zatiketa: 1869
Izkelkiak eta izkerak.

– 1: **Nere idazki onen arrazoia.** Beste idazki bat duzute nik nere au idatzi izatearen arrazoia: Latxaga argitara ematera dijoan idazkia.

Euskerazaintzaren illeroko azken-batzarrean irakurri zigun idazki ori, eta an geunden akademilari guztion oniritzia jaso zuan. Berdin gertatu zan egun batzuk geroago Iruña'n, "Diario de Navarra"ren Euskal-Orrian idazten dugun guztion billera batean. An ere pozik eman genion guztiok gure baiezkua.

Jakintzaren maillan gizon aundia ta ospetsua dugu Latxaga, –bere izenez Joxemari San Sebastian–, iru doktoradutza badituan euskerazaiña, iruak Fran-tzi'ko unibersitateetan irabaziak, eta azkenekoa, ainzuzen izkuntziztiari-buruzkoa, Paris'ko Sorbona'n, Europa'ko unibersitaterik zarrenetako batean, eta edes-tia-zear, ezpairik gabe, izenik eta eraginmenik aundienekoa dan Sorbona-n.

Alatagutziz, Latxaga ez da erriko jendearen artean ezaguna. Zergaitik? Irrati, telebista, izparringietan eta gizarte-mezu-bide orctan bere izena arreta aundiz isil-pean eukia dalako. Eta ori, berriz, zergaitik? Euskerazaintzakoa dalako. Euskera-zaintza ez da sekulan, ezta beinbatean ere, mezu-bide oietan aipatua izan, naiz sortu zan une beretik euskeraren idazlerik onenak bere baitakoak izan, eta legeak ofizialki eman dezazkean baimen eta titulorik aundienak irabazirik euki. Ori izan bait da Euskaltzaindiak, "bei sagaratua" izan zuan Koldo Mitxelena'ren aolkua jarraituz, Euskerazaintzarekin, au sortu zan une beraz gero erabilli duan taktika. Ori, isiltasuna, arriskutsuak izan zetzazkioken etsaiak aipatu ere ez egitea izan bait zan Mitxelena "elbatuatarren" Salomon beraren taktika.

Latxaga, Donosti'ko sagardotegi batean jaio zan. "Latxaga" zuan sagardotegi orrek izena, eta izen ori artu zigun gure gizon bikain onek bere jakintza-gudueta-rako.

Orain argitaratzera doan lanari, "Manifiesto del Euskera" izen-eman dio, eta "manifiesto" itzari Karlos Marx'ek bere "Manifiesto Comunista"n eman zizkion zentzua ta indarra eman nai dizkio: buru-biotzak erretuz, jendea borrokara era-man dezakean indarra.

Bi punttutan bakarrik ez nator ni Latxaga'rekin bat: Garrantzi txikiko punttuak, nai ba'da, baiña nere ustez azterketatxo bat ongi merezi dutenak: Euskeraren eta "el batua"en nolakotasunari-buruzko punttuak bait dira.

– 2: **Euskeraren Nolakotasuna.** Nolakoa da Euskera? Nere ustez, Euskera, bat eta bera da beti ta baztar guztietan, naiz Euskalerriko txoko bakoitzean era ezberdiñean agertu. Adibide bat? Ea onoko onek balio duan: Ekar dezagun oroi-menera neska gazte pinpirin bat. Neska orrek, pinpiriña dalako, ez du bere soiña, udaz eta negu gorriz, era berdiñean jantziko. Ezta uztaillaren erdian Donosti'ko ondartzan eta bere amonatxo il-berriaren illetetan Berastegi'ko eliz otzean. Ez dira an eta emen berdiñak izango bere oiñetakoak, eta bere ezpain, betondo eta masailletako margoak. Baiña neska, bat bera izango da beti, naiz bere agerkerak ezberdiñak izan. Latxaga'rentzat, ordea, Euskera era ezberdiñetako Izkuntza BAT ez baiña, argitara ematera doan bere lan ortan dion bezala, "Una Familia de Lenguas" da: "Izkuntzen Sendi Bat".

Orra bâ, nere ustez, ori esatean, Latxaga'k euskeraren nortasuna ezereztan, –edo beintzat– aultzen du. Sendia ez bait da mundu ontan aurki daitekean gauza bat, ez du fisikazko izantasanunik, gogoeta bat da, antziñako filosofilariek "idea universalis" edo "fisi-izakeraz-gaindiko gogoeta" aietako bat. Sendi batean egiazko izatea, ots fisikozko izatea dutenak, sendia bera ez baiña sendi ori osatzen duten pertsonak dira. Zuk ez dezakezu "sendi" batekin itzegin, naitanaiez sendi ortako gizakumeekin itzegin bearko duzu. ¿Sendia mundu ontako izakia ez bait da. Mundu ontako izakiak, sendia osotzen duten senditarrak dira. Sendia gogoeta bat besterik ez da. Euskera ordea gogoeta bat baiño geiago da. Euskera bakoitza, Gipuzkera adibidez, Euskera osoa da. Beste danak ilda, Gipuzkera bakarrik geldituko ba-litz bizirik, Euskerak bizirik jarraituko luke. Baiñan beste sendikide guztiak illik, batek bakarrik, jarraituko ba-lu bizirik, sendiak ez luke bizirik jarraituko.

Beraz, Latxaga'ren teorian mundu ontan Euskerarik ez da. Mundu ontan dana, Euskerak dira: Euskera bat ez baiña iru, lau... zortzi (Bonaparte printzipearen zenbaketa ontzat artu nai bada).

Utzi ditzegun epistemologiaren goi-gaillur oiek eta jetxi gaitezen lurrera, semantikaren alorrera, gizakumeon arteko mintzaera aztertuz nere aldeko arrazoitxo bat aurkitzen dugun ikustera:

Esan dezadan aurretik izkuntza-sendiak badirala. Nik ez diot ori Latxaga'ri ukatzen. Soilki Euskera izkuntza bat ez baiña Izkuntzen Sendi bat dalako ori zalantzan ipintzen diot.

Beste ororen aurretik, ordea, murgildu gaitezen arazoaren barrunbeeko gunera:

– 3: **Euskerak zenbat dira?** Zortzi zirala esan zuan Luis Luziano Bonaparte Printzipeak XIX mendearen erdian. Ori ordea geiegikeri bat da, Gure Printzipe adiskide eskerrongarri ark erriz-errikeri txikiak aski izan bait zituan errialde bakoitzean Euskera bereizi bat ikusteko.

Bere bidetik asi ezkerro, Euskerak askoz geiago dirala esan bearko genuke: aran bakoitzean bat. Eta baita, ia-ia aran bakoitzeko erri bakoitzean ere. Mungi-aldean agoskerari-buruzko ezberdintasunak artu zituan gai, Martin Olazar Euskerazaintzako Lendakari Jaunak bere, unibersitateko, tesirako; Bâ, txikerkeri oiei garrantzi ematekotan, Txorierrri'ko Elizaurre bakoitzak bere Euskera, Euskera bereizi bat, baduala esan bearko genuke. Eta gauza berdiña gertatuko litzaiguke erri bat beraren barruan ere ez da bâ, askotan, euskera oso berdiña izaten. Tolo-sa'n adibidez, nere errian, Oria ibaiaren alde bateko baserritarrek eta beste alde-

koek ez dute euskera berdiña itzegiten, eskuiñ-aldekoen euskerak napar-usai nabarmen bat bai bait du.

Bonaparte Printzipearen Euskera batzuk ere, ez dira Izkuntza bat, aien gaindik dagoan Izkuntza zabalago baten izkelkiak baizik, ots, “dialektoak”. Garrantzia andia damaio Latxaga’k dialektoen arazoari, eta anitz asarretzen da Bizkai’ko edo Zubero’ko euskerei adibidez, eta zer esanik ez Euskera berari, dialekto esaten dietenekin. Arrazoi osoz. Europa’ko izkuntzarik zarrena eta mundu zabalean zaarrenetako bat, ots Euskera, “dialekto” bat baldin ba’liz, mundu zabal guzi orretan Izkuntza bat bakarrik ez bai litzake izango.

Alatagutziz, guk batxillerrean ikasitako gramatikak, “dialectos españoles” esaten zien Euskerari eta Galizi’ko ta Katalauni’ko izkuntz agurgarriei. “Dialectos”! Izketakera zakar ori, Frantzi’tik ekarria dute españiarrek, batez ere Borboiak Españi’ra etorri ziran ezkerko Frantzi’ren tximu izan bait da Españi. Frantzi’n Richelieu’z gero asi zan izkuntza “ofiziala” ez ziran izkuntza danei, “dialekto”, okerrago oraindik, “patois”¹, esateko oitura zikiña, naiz izkuntza oiek zarragoak (bretoikera) edo, probentzera eta okzitanikera bezala, orduan aberatsagoak izan. Ainzuzen izkuntzaren batasuna lortuz Frantzi’ren politikazko batasuna ere lortzeko, ots, “Par Raison d’État”, berak esan zuan bezala, sortu bait zuan Richelieu’k ere Frantzi’ko Izkuntzaren Akademia: “L’Académie Française”.

Baiñan ez diogu oraindik Euskerak zenbat diralako galdeari erantzun. Ainbeste zor diogun Bonaparte’reu ugarikerixoari baztar-emandu, nik, bein baiño geiagotan Euskerak lau dirala esan izan dut: Zuberoera, Gipuzkera, Laburdiera, ta Bizkaiera. Ori, ordea, soilki euskal- elertiaz, euskal-literaturaz, mintzatzerakoan. Gure elertia, ots, gure literatura, lau euskera oietan idatzia izan bait da.

Izatez, ordea, IRU bakarrik dira oraindik bizirik jarraitzen duten Euskerak:

– SARKALDEKOA: Bizkai’koa, gaurregun indartsuena eta geien itzegiten dan euskera, eta antziña ere agian indartsuena eta geien itzegiña izan zana, Bizkaiera bait zan Araba’ko ta Autrigoitarrenak izandako lur guztietako Euskera: Okamendien egoaldeko maldetan ere Urbion mendiraiño itzegiten bait zan Euskera!

ERDIKOA: Gipuzkoa, ia Naparroa dana, Laburdi, eta Banaparroa’ko Euskera. Naparroa’ko eta Gipuzkoa’ko Euskeren artean txepelkeriren batzuk izan ezik, ezberdintasun mardulik ez da, eta Naparroa’reu sarkaldeko ta Gipuzkoa’reu Goierriko Euskeren artean, batere ez.

Laburdiera eta Benaparroa’ko Euskera, erdiko Euskera orren barruan, –dialektoak esatera ez naiz ausartzen–, alako nortasun bereizi bat baduten erak ditugu. Alare oien artean eta Gipuzkoa-Naparroa’ko izkeraren arteko ezberdintasunik aundienak guk Gaztekeraren eta aiek Frantzeraren iztegi ta gramatikatik artu ditugun itzak eta erak oi dira.

SORTALDEKOA: Zubero-Erronkariko Euskera. Orixe dugu noski XIX mendean oraindik, Joseph Dominique Garat’ek Napoleon’i esan zion bezala, Katalauni’ko mugaraiño, –eta erdiaroan Lurrat’Itxasoraiño– itzegiten zan Euskera. Gaur il zorian dago. Zearo illik, Erronkari-n. Eta iltzear, Zuberoa’n. Epe laburrean ilko zaigu au ere, mirarizko sendagaillu indartsu bat ez ba-diogu ematen. A! nolako lana eginen zuan Euskaltzaindiak, urtero jaso oi dituan diru-mordoak, “el

¹ Ona itz orri 1903’an Vicente Salvá’reu iztegiak damaion zentzua: “Patois: Dialecto, lengua corrompida que habla el vulgo y es peculiar de ciertas provincias o comarcas, donde solo la gente culta habla la general del reino o nación”, y, por extensión “jerga”, “lenguaje obscuro y grosero”. Ez da beraz arritzekoa españiarrek “habla en cristiano” oi egitea euskeraz itzegiten duan guztiari.

batua”ren edena zabaltzen ibilli bearrean, Erronkari’ko eta Zuberoa’ko Euskera salbatzen eta bizkortzen txautu ba’litu!

IPARREKO euskera, galdua dugu: Gaskuñazear, Garona ibaiaren gaiñetik igarota Dordoña ibaiaren ibarretaraino itzegiten zana. Aspaldi il zan. Orain, soilki toponimia aztertuz osatu genezake, nolabait, euskera aren iztegia.

Iru Euskeretaz mintzatu naiz. Lau Euskeretaz mintzaten naiz, ertiaren gaietaz ari naizenean. Eta emendik aurrera ere berdin-berdin mintzatuko naiz. Baiñan orrekin ez dut esan nai nik Euskera bat bakarraren batasuna ukatzen dedanik. Adibide bat? Bedi gure elizetako Andramari Neskutsaren irudien adibidea:

Andramari, beti bat bera da, baiñan lasai-aski esan oi dugu guk Andramari asko ditugula: Andramari ezberdiñak, gaiñera. Erromanik-aroko Andramariak, Gotik-arokoak, Birjaiotzakoak... Fra Angeliko-renak; Migel Anjel, Murillo, eta ainbat eta aibat irudigille eta margolarienak... Danak ezberdiñak, naiz Andramaria beti bat bera izan.

Berdin gertatzen zaigu Euskerarekin. Naiz Euskera beti BAT izan, IRU edo LAU Euskera baditugula. Euskeraren literaturari dagokionez lau. Euskeraren izate berari dagokionez, iru.

Eraspen osoz esana bedi, baiña badu ortan Euskerak Jaungoikoaren antza. Bat eta iru bait da Jainkoa: Zertasunez, bat: Nortasunez, iru.

Orrela, Euskera, izkuntzen sendi bat ez baiña izkuntza bat dala esan oi dut nik beti. BAT baiña LAUKOITZA elertiaren arloan,

IRUKOITZA bere izateaz itzegiten ari geranean.

– 4: **Euskera sendi bat?** Ez, nere ustez. Latxaga’k erromantzeen sendia aurkezten digu adibide lez. Ori bai ori Izkuntz askok osotzen duten Sendi bat da: emen gure inguruan, Galizi, Gaztela, Katalauni, Bearno, Gaskuñazear, eta Frantzerak berak osotzen duten sendi bizkorra. Baiñan, naiz sendi bat bai, izkuntza bat ez: ez dute Izkuntza bat osotzen.

Gure iru, –edo lau– Euskerak, ordea, ez dira sendi bat, izkuntza bat bakarra dira.

Ori, guk guztiok gure mintzaeraren bidez ederki bereizten dugun gauza da. Izkuntzek famili batekoa diranean ez ditugu danak batasun batera biltzen. Orrela, ez dugu beiñere esango Moliere ta Cervantes izkuntza bat bereko idazleak ziranik esango. Bai ordea Lauxeta, Lizardi eta Etxahun. Oker ibiltzeko kezkarik gabe esango dugu izkuntz bat bereko idazleak ditugula.

Era berean sendi bat osotzen duten izkuntzetaz ari gentalarik, ez dugu beiñere SENDI orren izenik erabiltzen, aspaldiz gero ez bait du iñork esaten Aznar bere itzaldietan erromantzeaz mintzaten danik edo erromantzea erabiltzen duala Gis-card’ek ere bere itzaldietarako. Ez dizu iñork esango biek izkuntza bat bera erabiltzen dutela.

Bai ordea Zubero’ko ta Bizkai’ko apaizek sermoiketarako izkuntza BAT BERA erabiltzen dutela. Izkuntza ori Sendi bat ez baiña IZKUNTZA BAT dala adierazi nai digu jardunkera orrek.

Gaiñera, naiz oartu ez, guztiok dugu “Familia” gogoeta utsa dalako usmo ziu-rra. Badakigu, adibidez, ERROMANTZEA sekulan izan ez dan zerbait dala. Izan dana, “famili” ortara biltzen ditugun izkuntza bakoitza dala: Frantzeraz adibidez, edo gaztelera, galiziera, toskaniera... Baiñan, alderantziz, badakigu EUSKERA sendi bat ez baiña izkuntza bat izan dala beti edestiaurreko arri-aroaz gero.

Orregaitik atzipeturik ibiltzeko bildurrik gabe esan dezakegu Iru edo lau Euskeretatik, bakoitza, Bizkaiera adibidez, Euskera OSOA dala. Gaztelerriko izkeraz,

adibidez, ori esaterik ez dugu: ez genezake esan Gaztelera Erromantze OSOA danik. Ontan ere bai bait du Euskerak Jaungoikoaren itxura: Jainkoagan ere Persona bakoitza, Semea adibidez, JAINKOA bait da, ez Jainkoaren zati bat, Jainko OSOA baizik.

– 5: **“El batua”ren arazoa.** Zergaitik, nik, Euskaltzaindiak “Euskera Batua” esaten dio izkera, beti “el batua” idazten dedan jakin naiko duzu. Iru dira, ortarako ditudan arrazoiak. Bat, –ez noski garrantzirik aundienekoa–, erriak orrela deitzen diola; bigarrena, “Euskera Batua” ez dalako; eta irugarrena, “el batua” ori sortu aurretik, egiazko Euskera Batu bat bazala adierazi nai dedalako.

A) “El batua” ez da egiazko Euskera BATU bat. Eta arazo oni dagokionez ere ez nator Latxaga’rekin bat. Latxaga’k ez dio izenaren arazo oni garrantzirik eman, baiñan neretzako badu bere garrantzia Latxaga’k Euskaltzaindiak eman dion izena azterketarik gabe ontzat artuta, “el batua”, Euskera batetik pixka bat bestetik beste pixka bat eta guztietatik zerbait artuz izan zala eratu, diosku bere “Manifiesto” berri ortan.

Egiaz izango zan Euskera BATUA, bere sortzailleek izkera berri ori sortzerakoan Latxaga’k diona egin ba’zuten, ots, beren izkera berri ori Euskera guztietatik zerbait jasoz eratu izan ba’zuten. Eta benetan izango zan Euskera Batu ZINTZOA, jasoketa egin aurretik zientzi ororen araua Euskera bakoitzatik ZER jaso eta ZENBAT jaso astiro ta benetan eta beren aldeko eta beren aurkako euskaltzailarien iritzia mundua-zear bilduz egin ba’zuten.

Ta, azkenik, benetan izango zan ZIENTZIEN aldetik Euskera Batu Zintzo AKATSIK GABEA, baldintza guzti oiek betetzeaz gaiñera unez-une ERRIAREN iritzia ere jasoz egin izan ba’lute. Mundu guzian erri bakoitza bait da bere izkuntzaren sortzaillea, mendeak-zear bere izkuntza orri iraunpen emaillea, eta, ondorioz, bere izkuntza orren jaun, jabe, eta nagusi bakarra. Eta ori nonnai egia ba’da, batez ere Euskal-ERRIAN bait da EGI SANTU bereizia.

“El Batua”ren sortzailleak ordea ez zuten deus orrelakorik egin. Mundu osoan beraiek beste eukaltzilaririk ez ba’litz bezala, beren aurka geundenoi iseka egiñez, eta Euskal ERRIARI bizkarra emanez aritu ziran ariñ eta laisterka, era ortan ain erreza gertatu zitzairen izkuntza berri baten erditze-lanean.

Ez bait da egia Euskera guztietatik zerbait artu zutelako ori. Ez bait zuten Zuberorarik ezer artu. Ez bait zuten Bizkaiera zabal indartsutik ere ezer jaso. Benaparroa’ko euskera artu zuten oiñarritzat, eta Mitxelena’k zerbait trakestua izan ondorean euskera orri Frantzeratik Gaztelaratik, eta –barkatu bezait itz au– “patois”etatik itzak eta erak lasaiki ta neurri ugarian erantsiz, izketa-modu berri bat eman ziguten.

¿Iñolako zuzenbiderik ez duan jardunkera baldar ori zergaitik? Orduango euskal-idazlerik onenak –ez diot esakizun orren Indar larriari ezertxo ere kenduko–, eta Zientzien aldetik gogorrena dana-euskaldunak danak, –ETA.’ren girora sarturik zeuden pitiñak ez gaiñerako beste GUZTIAK– aurka zituztela ziur bazekitelako.

B) Euskera Batua ez dan “El Batua” orren aurretik, bazan, orduan ere bizirik eta indartsu zebillen EGIAZKO Euskera Batu bat. Ez zan ez noski Euskaltzaindiaren au bezalakoa, zearo beste era batekoa baizik. Euskerak izan duan izkuntzaririk onena izan zuan sortzaille: R.M. Azkue bizkaitarra.

Azkue bizkaitarrak Erdiko Euskera artu zuan, eta Erdiko Euskeraren barruan Gipuzkera, bere asmakuntzaren oiñarritzat. Zergaitik?

Gipuzkera (ia berdiña dan Naparroa'ko Euskerarekin batera) orduan Bizkaiera baiño zerbait itzegiñagoa zalako, Gipuzkera, Euskalerra osoan errezen ulertzen dan Euskera dalako, eta ori orrela izanik, Euskeren batasunera iristeko biderik egokiena dalako; are geiago: praktikoki (barkatu bekit garbizaleak gaur mundu guztikoa dan itz ori), batasunera iritxi nai ba'da beintzat, Gipuzkera bide **bakarra** dalako.

Eta une artan Euskerazko idazlerik ugarienak eta onenak gipuzkeraz idazten zutelako. Azkue, berriz, une artarako ari zan batasunerako bide bat billatzen, ez aspaldi igaroak diran XVI edo XVII mendeetarako.

Egia esan, Azkue'k ez zuan EUSKERA BATU bat asmatu. Ez zan agertu euskaldunen aurrera, "Batasunaren Kutsa" izeneko liburu gorri bat eskuan jasoz, *batasuna eginik dago* oiuka ta deadarka. Azkue izkuntzalari onegia zan, izkuntza bat, edozein izkuntza, "egin" daitekean gauza bat ez dala ez jakiteko. Bazekian, ¿nola ez? "asmatutako izkuntza" sekulan ez dala "izkuntza itzegiña" izatera iritxi-ko, erriak sekulan bere-egingo ez dualako. Bazekian Euskeraren batasunera bat-batean ezin jaretxi daitekean gauza dala.

Orregaitik, Askue'k, Gipuzkera oiñarriztat artuta, Gipuzkera orri poliki-poliki, beste Euskeretatik, bearrezkoa dan une oroz, itzak eta era bereziak artuta aberastuz, edertuz, eta osotuz, Euskaldun guztiek errez ulertu –eta maitatu– zezaketen Euskera polit, bikain eta indartsu batera iritxi nai izan zuan. Euskera orri Gipuzkera Osotua izen-eman zion.

Ots, ordea: Azkue'rentat Gipuzkera Osotu ori ez zan beiñere Euskaltzaindiaren "el batua"ren antzera, erabat amaiturik, egiñik eta osoturik, zegoan "Euskera" bat. Ez zan, beren buruak jakintsu soiltzat zeuzkaten eta izkuntzalari baiño geiago politikolari ziran iraultzazale batzuen taldetxo batek, oso asti motzaren epean, iraduz borobildurik eta eraturik eta bukaturik utzitako izketa-modu berri bat.

Alderantziz, Azkue'rentzat, bere Gipuzkera Osotua, ELBURU bat besterik ez zan, egunak eta urteak-zear, urrats bakoitza ERRIAK ontzat artzen zuan neurrian, poliki-poliki eta, alperrikako laisterrean-ibillibearrik-gabe, astiro irabazi-boarra zan Elburua.

Are geiago: Azkue'rentzat, iardetsi-eziña genuan elburu ori: Bere Euskera Osotua, Akademi Borboitarrik ez duten izkuntzak bezala² adibidez Inghlanderriko erderak bezala, beti azitzen, obeagotzen politago-ta-ederragotzen joan bear zuan izkuntza bizia izan bear zuan!

Ez zan Erriari ipurdia erakutsiz ari diran politikolari batzuen ekintza; Erriarekin batera arituz izkuntzalarien eta idazleen lana zan.

D) El Batua, Euskeraren Eriotza. Azkue'ren Gipuzkera Osotua, ez zan, "el batua" dan bezala Euskalerriko iru-lau Euskeren etsaia. "El Batua" bai, Euskalerriko Euskeren etsai eriolaria bait da. Eta sortu ere Euskalerriko iru-lau Euskera betikoak iltzeko sortu bait zan.

Agian, orain ukatu egingo dizute ori, oraingo "elbatuazale" bateren batzuek. Baiñan gezurra esaten ariko zaizkizu ori egiten ba'dizute. Ordotxo dakite bâ ortalalo sortu zutela izketakera berri ori.

Ainzuzen orixe oroiterazi zion euskaltzain urgazle batek, Euskaltzaindiaren batzar batean, Bizkaiera "H" idatzia izatera beartu nai zuan Euskaltzain oso bati:

² Euskaltzaindiari "Akademi Borboitarra" esan oi diot nik, Real Academia Española'ren era berean tajutua dalako, eta bere baitan aren izpiritua daramalako. Real Academia Española ori, berriz, zearo Borboia da, 1714'e an V Felipe Borboiak Frantzi'tik ekarri zuan uraxe bera; izena ere, XIII Luis Borboia'ren erregetzakoaan Richelieu'k Paris'en sortutako "Académie Royale Française"aren izena bait du.

Naiz denbora laburrez “H”z idatzitako Bizkaiera ontzat artzea, Bizkaierari bizia luzatzea, izango omen zan. Eta ori, Arantzazu’n artutako elburuaren aurka omen zijoan; Arantzazu’ko batzarra ezker Euskaltzaindiaren eginbearra, “dialekto” guztiak ezereztuta, –ainzuzen ortarako sortua izan zan– Batua Euskalerrri osoan “Izkuntza Bakar” ezartzea omen zan bâ”.

Errez lasaitu zuan euskaltzain osoak orduan euskaltzain urgazle zan eta gaur euskaltzain osoa dana: “H”a izango omen zuan bâ Euskaltzaindiak, Bizkai’ko ateak “el batua”ri irikiko zizkion giltza.

E: Imanol Lekuona gu guztion maixuaren oztopo ikaragarria: Euskaltzaindiko Lendakaria zan Lekuona’tar Imanol, Euskaltzaindiak bere sorkuntzaren 50’garren urtea era egokiz oroitzeko, 1968’an Arantzazu’n billera ospetsu ura ospatu zuan, eta, berak, Lekuona’k, zuzendu zuan, lendakari lez, batzar ura.

– Itxuraz, “H”a ontzat artu edo ez artu erabakitzeke bildu zan batzar ura, baiñan an guztiek zekiten egiazko zioa gure ezkertiarrek sortutako “el batua” legez ontzat artu edo ez artu erabakitzea zala.

Orregaitik “H” onartu zutenean, egiaz onartu zutena “el batua”ren jaiotz ofiziala izan zala, eskier sinisturik gelditu ziran batzar artako guztiak

Ori egiztatu, sendotu, eta legeztatu zuan Lekuona Lendakariak berak, bere itzaldi negargarri artan. Bai noski: gizon beti-legunki-ibillizalea zalako, al zuan izkuntzarik goxoena erabilli zuan orduan ere. Ikus:

“Euskeraren batasuna egitea lan mingarria da. Gure izkuntza aberatsa pobretu egin bear; eta orrek, nai-ta-nai-ez, min ematen digu Euskera dan bezala maite degunoi. Bakoitzak txikitandikan bizi izan deguna utzi, eta, gañera besterena artu bear; eta orrek min ematen digu.

“Ebakuntza bat, operazio bat egin bear danean, min izaten da; baiñan operazioa egin bearrezko gauza izan oi da askotan, biziari laguntzeko, biziirik irauteko. Operazioak gorputza itsusi uzten du; eta ala ere, egin egin bear. Besoa moztea gorputza beso-bakar uztea da; baiñan egin bear danean, naiz-ta beso-bakar gelditu, egin egin bear... ”obe bait da –Jaunak dion bezela– beso-bakar ta begi-bakar bizi, bi beso ta bi begi-dun il baiño.

“Euskera biziko ba’da, batu egin bear, beso-bakartu egin bear, anka-bakartu egin bear... bizitza dezan eta ugariago dezan; indartsuago dedin, alegia; errextuta, laburtuta, batuta, geiagok eta geiagok ulertu dezan...

“Maastia ere, iñastu, kimatu bear izaten da. Aien geiegi atera oi ditu urtearen buruan; geiegi ori moztu egin bear zaio mauts-ondoari, mauts-mordo mardulagoak emango ba’ditu... Min izango zuan, iñolaz ere, lenen maastilariak, aien-mozte ori egin bearra, baiñan min protxugarria.

Berdin gertatuko da gure Euskeraren maastiarekin ere. Fruitu ugariagoak emango ditu”³.

Oartu geranez, Lekuona’k bere itzaldi biguñi ortan ez ditu Euskera zarrak aipatzen. Ez du Bizkaierarik aipatu. Baiñan mundu guziak, bere beso ta anka moztuetan eta begi atereetan, gure betiko Euskera zarrak ikusi ditu, eta, ez dakit zergaitik, baiñan batez ere Bizkaiera izan da ikusi duana: agian Bizkaiera “el batua”gandik urrutien dagoan Euskera izanik, bera dalako, “el batua”ren aurrean, azkarren iltzeko arriskua duan Euskera.

Baiki, “el batua”ren elburua Euskeren erailketa zan. Nik orde egin sinistu dut, eta ez dut sekulan sinistuko, Lekuona bera erailketa orren aldekoa zanik, baiñan ori esan bearra zuan. Danok sinistu genuana sinistu ez genezan, ORI, argi ta ozen

³ “Euskera. 1968; 140-141.

esan bearra zuan. Esan bearra zuan “el batua” ezin zitekeala Euskerak iltzera eto-
rri⁴.

F) **Izkera ezberdiñek batasun ezberdiña: bakoitzak berea.** ¿Bai al zuan
Euskerak bateratze baten bearrik? Nere erantzuna zalantzarik gabekoa da: EZ!

Euskerak bere batasuna bai bait du! Beti izan bait du! Eta beti izango bait du,
bizi den artean! Bere izaeratik dator kion batasuna.

Izkuntza guztiak ez bait dira izaera berdiñekoak: Eta, orregaitik ez bait daiteke
izan –eta ez bait da– berdiña, izkuntza guztien batasuna.

Erri euskaldunak, ots, erriak diot, erri xume, lander, arruntak betidandik usma-
tu izan du ori, eta ez du sekulan bere izkuntza bateratzearen bearrik sumatu.

Are geiago; esango nuke nik euskalduna “batasuna” itzaren adiskide motza
dala. Askoz maiteagoa izan du “alkartasuna”, eta “batu” ta “bateratu” aditzen
ordez atsegiñago zaio “alkartu” erabiltzea.

¿Zergaitik? Agian zerbait bateratzen danean bateratzen diran gauzek beren
nortasuna galtzen dutelako. Alderantziz, alkartzen diran izakiek, beren nortasuna
eta bizia sendo gordetzen dituzte osotu duten alkartasunaren barruan⁵.

Izkuntzen batasunaren arazoa aztertzeko ekarri ditzegun begien arrera antzi-
ñako izkuntz klasiko bi: Latera, ots, latiña, eta Elenera, Grezi zarreko elea. Late-
ra eta aren alaba dan Gaztelera, “monoformes” dira: “era bateko” izkuntzak. Ele-
nera ordea “pluriforme” izan zan “era askotako” izkuntza. Ogeita bostetik gora
omen ziran izan zituan era ezberdiñak.

Ogeita bostetik gorako oietatik ordea, Euskerak bezala, elertiaren arloan, lau:
Atik’era, Dorik’era, Eolik’era eta Jonik’era. Homero’k, Platon’ek, Safo’k eta
Demokrito’k ez zuten era berdiñez itzegin, edo era berdiñez idatzi. Ortan dago
Eleneraren batasuna: une berean BAT eta LAU izatean. Laukoitza da Eleneraren
batasuna Euskerarena bezalakoa: batasun laukoitza.

Baiñan Jonik eta Atik erak, biak bata bestearen antza aundikoak ziralako esan
omen daiteke iru izan zirala Grezi’ko izkuntza zarraren erak.

Berdin gertatzen da gure Euskerarekin. Ikusi dugu gure au ere bat baiña lau-
koitza zala elertiaren arloan eta bat baiña irukoitza bere izakeraren arloan.

Esan dugu baduala, ortan, Irutasun Donearen itxura. Irutasun Donearen bata-
suna bat izateaz utzi gabe irukoitza izatean dago. Berdiña da Euskeraren bata-
suna: Irukoitza. Eta elertiaren arloan Laukoitza.

⁴ Badut Lekuona’ren eta Barandiaran’en sikologiaz zerbait idazteko gogo. Onek ere, Joxemiel’ek,
era arrigarian jokatu bait zuan Barandiaran’ek ere Euskerazaintzaren deduzko euskerazain izen-
datu genuanean. Aurretik Jexux Elozegi gure idazkariak eman zion gure asmo orren berri. “Ni ez
nago orain etxetik maiz ateratzeko gauza” erantzun zion ark Jexux’i. Eta Jexux’ek ari: *Guk zure
itzala bakarrik nai dugu*. Eta ark: “Bai gizana! ori besterik ez bada, ortik nai dezuten guztia”. Gero
ordea, Villasante’k aurrea eta Knör’ek gero, estu artu zutenean, “Nik jakin gabe izan naiz Euske-
razain egiña” esan omen zien. Eta ori bera esan zidan neri ere Joxe Karrera Gazteiz’ko ola-gizo-
naren aurrean, onekin Ataun’era zer gertatzen jakitera joan nintzanean: “Nik jakin gabe izan naiz
izendutua, baiñan oraiñ badakit, eta pozik artzen dut izendatze ori”. Gure Jexux Elozegi’k eta gure
Joxemiel’ek, ez ote zuten urrutizkiñez alkar ongi ulertu? “Bere itzaletik nai genuan guztia ematen
zigula” esatean, gure izendaketa onartzen zuala, ¿ez ote zan Joxemiel oartu?, ¿edo gexur ttiki
bat esan ote zien beste bi otso amorattu aiei? Bai Joxemiel eta bai On Manuel pakearen maita-
le aundiak izan bait ziran biak!

⁵ Ipar Amerika’ko Laterri Alkartuei, Euskaltzaindiak orain “Estadu Batuak” izen-ipiñi die. Gaizki. 50
Laterria aiek ez bait daude batuak, alkartuak baizik. Dakota’tik Arizona’ra eta Naine’tik Nevada’ra
Laterri alkartuetako bakoitzak bere nortasuna, bere izaera eta bere askatasun ezberdiña, ederki
gordetzen bait du. Batasuna, “zentraleria” da. ETA’k eta ETA’ren girokoek ain maitea dutell
gauza. Eta anen aurretik Franco’k eta fatxista guztiek ain maite izan zutena: Aberri bat, Agintari
bat, Alderdi bat, Izkuntza bat.

Orregaitik, beste edozein batasun, ez da Euskeraren batasuna. ETA'k eta ETA'ren ingurukoek sortutako “el batua” ori, ez da Euskeraren batasuna, ez da batasun euskalduna, batasun “CASTELLANO” da, batasun ESPAÑOLA, arritzar baten antzera monolitikoa dalako.

Euskeraren batasuna osoki lortzeko naikoa da euskaldun bakoitzak bere Euskera ongi ikastea. Besterik gabe ulertuko ditu beste Euskerak, bat bera bait da danen barrunbeeko sustrai-sarea. Eta bere euskera ongi ikasitako euskaldun batek beste euskeretan idatzi nai ba'lu, naikoa luke beste euskera oien aditzjokua ikasteko saiotoxo bat egitea.

Guzti ori gaur oraindik errez lortu daitekean gauza dugu, gure eskuetan ditugun irrati ta telebisten bidez. Naikoa litzake ba zine-mintza bat Bizkaieraz, bestea Gipuzkeraz, albiste bat Gipuzkeraz, bestea Bizkaieraz ematea, jardunkera orri eskerrak Bizkai'ko umeak sei illabeteren epe laburrean Bizkaieraz bezain ederki mintzatuko bait lirake Gipuzkeraz. Jende aziak ere ez lituzke ortarako bi-iru urte baiño geiago beariko. ¿Oartzen al zera zeifen bizkorturik egon zitekean gaur Euskera, autonomia birreskuratu genuan unetik era ortan lanean asi ba'giña?

Neronek agertu nion ori dana orduan Eusko Jaurlaritzan kulturako ministroa genuan Ramontxo Labayen nere erritarrari, ikustatzera joan zitzaion Euskerazaintzaren ordezkari-talde batean tarteko nintzala.

Ez dut uste arazoaren larritasunaz jabetu zanik. Baztar guztietatik eragozpena ta zailtasuna besterik ez bait zuan ikusten. Aitzaki ustel utsa guzia. Au bait zan egia: ordurako “elbatuazaleen” aldera makurturik zegoala, naiz berak antxe bertan aitortu, bere seme-alaben ikastolako liburuak, “elbatua”z idatziak danak, ez zituala ulertzen.

Euskerak berezkoa duan batasuna nolakoa dan oartzeke, begien aurrean genituan Gazteleraren eta Frantzeraren batasun monolitikoak lilluraturik ibilli gera –erria ez– baiña bai gu, gure burua kulturaduntzat geneukan euskaldun guztiok. Ortarako sortu zuten Euskaltzaindia 1918'an, benetan kultur-aundi-dun izandako Jaun eraspengarri aiek. Baiñan gaizki egin zuten. Ortan atzipeturik ibilli ziran.

Ortan, –eta esatera noana edozeiñek egiztatu dezake gure jardunkera aztertuz–, gu, euskerazaiñok, bide zuzenetik ibilli gera, soilki Erriaren Betiko Euskera Laukoitza, dan bezalakoa “el batua”ren erasotik gorde ta salbatzeko, Euskerazaintza sortu genuanean. Pozik oroitu izan dut beti, ni izan nintzala ainzuzen, 1978'an Euskaltzaindiak Bergara'n bildutako batzar nagusi artan, Akademi berri bat sortu bearraz mintzatu nintzana⁶. Esango dut nola. Aurretik, ordea, azaldu dezagun “el batua”ren sorkuntza nolakoa izan zan.

G): **Nork sortu zuan “el batua”?** Nere erantzuna, beti izan da bat: “El batua ¿nork sortu zuan? ETA'k”. Arrazoi ematera etorri zitzaidan Txillardegi bara, Bergara'ko batzar arfan jende guziaren aflrrean “*lbatua ETA 'ren giroun sortua da*”, oi u egin zuanean. ez zion iñork etezkorik aman. Ez zan iñor arritu, danok ondo genekien gauza bait zan Txillardegi egia esaten ari zala.

Illabete bi-iru leenago esan nuan nik Gazteiz'en apaizen billera babean: “*El Batua? El Batua es el mayor triunfo de la rama cultural de ETA*”. ETA'ren garaitzarik aflndiena, bai! Nolakoa gaiñera! Gaur “el batua” Euzkadi osora garaille zabaldurik bait dago.

⁶ Ez dut, orrekin, Euskerazaintza nik sortua izan zanik esan nai Euskerazaintzaren sorketa Karda-beraztar guztien lana izan bait zan. Nik emen asiera artan egin nuan pittiaña aipatuko dut. Asko dira orduan, eta geroago, Euskerazaintzaren alde lan bikaiña egin duten euskerazaiñak. Ez genuke ezer galduko –bai ordea asko irabaziko– bakoitzak egin zuana idatziko ba'lu.

Garaitza miraritsu orren zioa ezagutzeko, bi une ezberdin bereizi bear dirá “el batua”ren edestian: Sorkuntza eta Zabalkuntza.

– A): Sorkuntza: Baiona’n sortu zan ETA, eta Baiona’n sortu zan “el batua”. Biak batera, gutxi-gora-bera. Franko’k erbesteratutako abertzale ezkertiarren artean. Bi gizon zebiltzan an 1950’ren erdiaz gero, Euskerarentzat batasun **laico** bat sortu naiean; Azkue’ren “Gipuzkera Osotu” ura apaiz baten lana bait zan. Eta batasunerako bide ura ontzat artu zuten idazleak ere geienak apaizak bait ziran; eta apaizak ez ziranak, naiz apaizak izan ez, aiek bezain jainkozaleak ziran giza-kumeak.

Egia esan, ETA sortu aurretik, idazle guztiek eta erri osoak onarturik zeukaten Azkue’ren jardun-bidea!⁷.

Beste batasun bat, apaiztasun-usairik gabeko batasun bat bear zuan, ordea, orduantxe, Euskalerra salbatzeko, ernetzen ari zan Iraultzak!

Batasun berri orren billa, Federiko Krutwig elbatuazaleen eta etatarren San Pablo, ta Gabriel Aresti olerkaria, aipatutako jende oien jermias, lanean asiak ziran, 1960’garren artera iritxi aurretik. 1963’an José Luis Alvarez Enparantza “Txillardegi” “el batua” orren Judas Makabeo alkartu zitzaiean, eta arrezkero, au, Txillardegi, izan zan ekintza oso aren eragille eta zuzendari. Esan ere esan izan bait da Txillardegi dala “el batua”ren alta. Danadala, izen oiek: Krutwig, Aresti, Txillardegi... ETA dira!!! Zu ere, bearbada, entzunik egongo zara, “ETA’ren alta ere Txillardegi izan zala”.

Jaun oiek, ordurako irabazirik zeukaten jendearekin, Batzar bat egin zuten 1964’ean, eta an idatzia izan zan “Baiona’ko Biltzarraren Erabakiak” zeritzan txosten arek, *“despertó a pesar de su brevedad, un vivo interés entre un importante núcleo de escritores (“núcleo” txikia eta ez ain “importante”, idazlerik geienak eta onenak orduan ere aurka bait zituan) y de profesores de las recién creadas ikastolas y campañas de alfabetización”* (auek bai, auek danak izan zituan alde; auek ordea, danak, “moraliter omnes”, “esate baterako danak”, ETA’ren girokoak bait ziran).

Orduan idatzi nituan, “Euskerazaintzari Epaiketa” izeneko liburuan, onako itz auek: *“Ikastolak jeltzaleen diruarekin Elizaren babespean izan dira sortuak, baiñan gaur ez dira ez jeltzaleenak ez Elizarenak”*. Eta orduan esan zuan On Joxemiel Barandiaran’ek, *“apenas hay una ikastola que no sea atea”*. Iperbole aundia, baiñan iperbole guztiek bezala, naiz era gogor latzean esana egi borobil bat adierazten duana.

Gero 1968’an Arantzazu’n Batzar bat egin zuan Euskaltzaindiak; bezperan, billera bat Ermu’n ETA’ren giroko “elbatuazaleek”. Billera ortan, zin egiñez, au erabaki zuten: “Euskaltzaindiarekin edo Euskaltzaindiaren aurka, “el batua” Euskalerra osoan ezarri arte borrokan jarraituko zutela”.

Bigaramonean, aien naikerira jausi zan Arantzazu’n Euskaltzaindia, eta Euskalerra izkuntz Ofiziala izendatu zuan “el batua”.

Legeztatze arrigarria izan zan ura. Iku:

– *Euskaltzaindiaren batzarretan, bere arauen legera, soilki euskaltzain osoak dira autarki-emalleak.*

– *Orduan euskaltzain oso geienak “el batua”aren etsaiak ziran.*

⁷ Azkue marxista izan ba’litz, nere idazlan onek ez zuan gaur, idatzia izan bearrik izango. Eta Arana Goiri’tar Sabin, kristau zintzoa izan bearrean komunista edo sozialista –marxista beintzat– eta Pablo Iglesias’en adiskide aundia izan ba’litz, gaur ez genduan “el batua”rik izango, Baiona’ko mutil irailtzalari aiek Euzkadi guztirako aukeratutako Euskera BAKARRA Bizkaiera izango bait zan.

– Alare ofizialki onartua ta legeztaua izan zar an “el batua”.

Ori nola izan daitekean?

Orduan Batzar artan Lendakari eta zuzendari izan zan Lekuona'k berak eman-go dizu erantzuna.

– Batzar artan ez zan autaketarik izan.

– Ez zan, eztare, “el batua”ren aurka itzegiteko askatasunik izan. Ortara ausartu ziran euskaltzain osoak, naiz adinaz, jakintzaz, eta egindako lanaz, txit eraspen-garriak izan, era zakarrear izan ziran oiuka isilleraziak.

– ¿Nola izan zan bâ “el batua”, batzar zikiñ artan ontzat artua? “Aklamazioz”. (Lekuona'k berak darabilkian itza).

– “Aklamazio” ori ez zan euskaltzain osoek egiña izan. Nork bâ? Bezperaz zinketa ura egiteto Ermu'r' bildu ziran politika-ardoz mozkortutaho iraultzalari gazteek.

– Baña “aklamazioz” ez daiteke alako erabaki ain garrantzitsu bat artu; askoz gutxiago alako “aklamazio” baten bidez. Baliorik gabea da, beraz, Batzar artan onartua izan zan guzia.

Lekuona'ren azalpen oiek, bere “Lan Guztien Bilduma”ra bilduak izan diran bi idazkitan aurki dezazkezu. Argitaratu ditu “Euskerazaintza” aldizkariak ere.

Izugarria, nazkagarria, da idazki oietan Lekuona'k dioskuna. Alare, irakurtzen asten zanean, ez aztu Lekuona, beti, gauzak poliki, legun, eta, iñor aal zezakean gutxien asarretzeko eran, esatearen eta idaztearen zale izan zala. Orrela izango zera zu, Batzar ura zeñen negargarria eta lotsagarria izan zan oartzeko gauza.

Orduan galdu zuan Euskaltzaindiak ordura arte ondo irabazia zuan eraspen guzia, eta ez da, orduzkeroko, eraspen ori berrirabazteko gauza

l) **EUSKERAZAINTZAREN JAIOTZA.** Euskaltzaindia bere “el batua”ekin utzita Euskera zarra babestearren akademi berri bat sortzeko gogoeta burura nola etorri zitzaidan azaltzera noa. Nere buruaz itzegingo dut, ez arrokeriak eraginda, apaltasunak baizik, apaltasunaren muiña beti egia aitortzea omen da-ta. Egia esatera noa bâ

– Arantzazu'ko batzar arek, 1968'an, bere “el batua” erriak ontzat artu zuan edo ez jakiteko, amar urteren buruan beste batzar bat egitea erabaki zuan.

– 1978, egin zuan batzar ori Euskaltzaindiak Bergara'n: Era lotsagarrian, Erri eugialdunari bizkar emanez, Errito Eusteraren aldekoak giñanoi iseka egiñez, igarotako amar urte aietan iñori ezer esan gabe beraiek bakarrik isillean ibilliz, eta Batzar artan irakurtzeko beraiek bakarrik isillean gertututako txostenak, aurretik idazlerik onenen erakundea zan “Kardaberaz Bazkuna”ri eta orren antzeko beste Erakundeei, guk aztertuak izan zitezen bidali gabe, eta beraiek bakarrik egindako batere baliorik ez zuan ikerketa bat aizatuz.

– Batzar ori egitera zijoala jakin zuanean, “Kardaberaz Bazkuna”k ere billera bat egin zuan Tolosa'n eta naiz deitua izan ez ordezkari baten bidez Bergara'n egotea erabaki zuan. Nere gain gelditu zan eginbear orren zama. Ez nere merezimenduz, beste iñork bere gain artu nai izan ez zualako baizik.

Zorionez, joan ziran kardaberaztar geiago ere: Martin Olazar, Jexus Gaztañaga, Yon, Manu eta Dunixi Oñatibiatarrak, Augustin Zubikarai, Iñaki Zubiri... eta ederki lan egin zuten Erriko Euskeraren alde, utzi zitzairen beta laburraren neurrian.

– Yon Oñatibia'tarrarekin ibilli nintzan ni aste guzian. Oñate'ko agustindarren etxean apaldu ta lo egin; nere “bi zaldizko” baldarrean joan-etorri Oñate'tik Bergara'ra; eta alkarren ondoan eseri batzargelako itzaldi guztietan.

– Laister oartu giñan, Batzar ura ustelkeri gorria besterik ez zala. Ez, amar urtez aurretik Arantzazu'n erabaki zan bezala "el batua" erriak osotua zuan ikus-teko, "el batua" sendotu, legeztatu eta Euzkadi osorako izkuntz ofizial bakarra biurtzeko bildua.

– "Euskaltzaindiarentzat "el butua" dek, iadanik, Euskalerriko Euskera bakarra. Beste Euskerak lltzea nai dutela zirudik, –esan nion alboan nuan Yon'i.

– "Arrazoi dek", –erantzun zidan ark.

– "Bâ..., ori orrela ba'da, jorrai dezatela "el batua"rentzat legegintzan, baiña beste Euskeren gain eskubiderik ez ditek. Erriko Euskerak ez dik jaun auekin zer ikusirik, ezta Juan auek ere Erriko Euskerekin. Erriko Euskerari dagokion orotarako ¡JURISDIZIOA! ukatu bear zioat nik Euskaltzaindiari.

– Merezi dik, erantzun zidan irripar egiñez, eta, begi irilariz neri zearka begiratu-tuz. Ez bait zuan, itxuraz, ori egiteko gauza izango nintzanik uste.

Oñate'rako bidean, "Aizak, Yon, —esan nion—, Euskerazaintzari Euskerari buruzko jurisdizioa ukatzearekin ez diagu ezer egiten, Akademirik gabe uzten bait diagu gure Euskera zaar maitea. Eta iltzer dagoan une auetan Euskerak babes dagon Erakunde bat bear dik. Naitanaiezkoa zaiguk AKADEMI BERRI bot sor-tzea!

– Ez, ori ez. Mingarria dek Euskaltzaindia baztartzea. ¡lzan duan edesti bikaiña-rekin..!

– Euskaltzaindink, motell, kaka egin dik bere edestian. Yon. I Euskaltzaindikoa aiz urgazle bezala, ta maite dek Euskaltzaindia. Baiña au ez dek ire ta Azkue'ren eta Azkue'z geroko ainbeste ta ainbeste gizon jakintsu zintzoen Euskaltzaindia. Au, Ermu'ko ziñegille iraultzalarien eta ain atzetik dagoan indar illunaren Euskaltzaindia dek".

Isilik gelditu zan, oldozkor.

Nik, apal-ostean, Euskaltzaindiari Akademi berri baten bearra aitortuz, Bergara'ko batzarraren azken egunean batzarkide guztien aurrean irakurri nai nuan txostena idatzi nuan.

Bigaramonean Yon'i erakutsi nion. "Bapo. Ederki zegok au", esanez itzuli zidan.

Bergara'n txosten orren irakurketa guk uste baiño errezagoa gertatu zan. Itza eman zitzaidanean, jeiki ta Zuzendarien maiara urbildu nintzan. Zuzendari ei buruz agur egin, itzuli, ta batzarkideei begira irakurri nuan geldi-geldi sort bearra zan Akademi berri baten erronka eta paper ura Villasante Lendakariari eman nion, Eskerrikasko mintsu batekin artu zidan eskutik.

Irakurri aurretik, gogoan bait neukan aurreko jende gazte ura dana "elbatua-zalea" zala, ta ezagutzen bait nuan jende-mota orren Arantzazu'ko jardunkera, "badakit gutxiengo bat naizela. Orregaitik gutxiengoei zor zaien eraspenez entzutea eskatzen dizuet", esanez asi nuan nere lana.

Aitortu bearra dut, ederki entzuna izan nintzala, izugarrizko isiltasunean. Soilki Mikel Atxaga'k oi u egin zuan: "Ori txantajea da", baiña irakurketa bukatua izan zanez gero.

Batzar-gelatik irtetzean Martin Olazar urbildu zitzaidan asarre: "Txarto ibilli aiz, Bixente, gutxiengo intzala esan dekanean. Emen bai, gela ontan gutxiengo baiña or kanpoan eta Euskalerr i guzian geiengo aundia intzala, esan bear uan". Miñ eman zidan ori entzuteak, baiña Martiñ'ek arrazoi betea zuan. Ori esan bear nuan, eta ez nintzan ori esateaz oroitu. Ez zait sekulan aztuko nere orduango baldarkeri ura.

J) "El batua "ren zabalkuntza miresgarria. EAJ-PNV'ek Iruña'n egin zuan Franko'ren diktadurtza eriogarriaren ondorengo lenen Batzar Orokorra. An, Eus-

kerari zegokionez, Azkue'ren Gipuzkera Osotua artu zuan ontzat. Erabaki orrek, ordea, ez zuan EAJ'ren barruan batere eraginmenik izan. Arrazoiak?:

Lenengoa: Franko'ren azken amar urteetako epe zakarrean agertu zirala bate-ra ETA ta "el batua". Jendea Franko'z nazkatuik zegoan. Franko'ren aurka borrokan zebillen bakarra, itxuraz beintzat ETA zan. Kaleetako borrokan beintzat Bakarra. Orregaitik, Franko'z nazkatuta zegoan jende ark, batez ere zerbait egiten asteko gogoarekin zegoan gaztediak, baiña baita adiñeko jendeak ere kontzientzipeko atsegin goxoz artu zuan ETA'ren azalpena. Danek: abertzale guziek, eta abertzaleak ez ziranak: karlista batzuek, errepublikazaleek, sozialistek, komunistek⁸.

Jende auek ez ziran jendea tiroz iltzearen zale, ez orixe!, baiñan errezegi barkatzen zitzaizkion ETA'ri barkapenik ez zuten tiroketa odoltsuak.

ETA ta "el batua" batean agertu ziralako, eta ETA'tarrak danak "elbatuazaleak" ziralako, aisa usmatu zuan jendeak "el batua" ETA'ren zerbait zala, ETA bezala Franko'ren aurkako zerbait. Ori orrela izanik, unerik onenean agertu zan onera eta girorik egokiena aurkitu zuan emen "el batua"k onartu izateko. Eta onartua izan zan.

Bigarren arrazoa. Euskalerriko erdaldunak, askoz Euskalerriko geiengorik aundiena dira. Jeltzaleen artean ere geiago dira erdaldunak euskaldunak baiño. Bâ erdaldun oiek danak Gazteleraren batasunera oiturik daude-ta, ez dute ulertzen Euskeren ezberdintasun ori; txarkeri bat iduritzen zaie; eragozpen utsa, edo-zertarako. Ondo etorria bedi eragozpena besterik ez dan ezberdintasun ori iltzera datorren "el batua".

Gure gazte euskaldunek batez ere, baiña baita euskaldun aziek ere orrenbesteko frankismo luze zakarraren denboran orotarako gazteleraz agin bear izan zuten ezkerero, gure erdaldunek bezala pentsatzen zuten eta pentsatzen dute.

Gaiñera, ¿*"Europa'ko izkuntza bikain guztiak ez al daude bateraturik? Batera-tu dezagun bâ Euskera ere, izkuntza "moderno" biurtu dedin"*. Ori, noiznai entzungo diezun arrazoiaketa duzu.

Oroitu bearra da baitare Arantzazu-aurreko Euskaltzaindiak irabazitako ospe galant ura guzia. Gizon aundiak bait ziran Azkue ta Azkue'ren ildotik jarraitu zuten Jaun onuragarri guzti aiek.

Bâ Arantzazu-osteko Euskaltzaindi au, eta Arantzazu-aurreko ura bat bera dirala uste du jendeak, Arantzazu-osteko onen jardunkera baldarrik ezagutzen ez dualako; eta oni ere, ark ondo merezia zuan baiñan onek merezi ez duan, usteon eta sinistapen bera damaizkio. Itxu- itxuan!

Zoritxarrez gaurko gure jende onek izkuntzaren –eta politikaren– arazoetaz arduratu baiño naiago bait du, tabernaz-taberna adiskidetasun goxoan "txikito" batzuk artuz ibilli. Politikari-buruzko arazoak? Ortarako dago Alderdia! Euskera-ri-buruzkoak? Ortarako dago Akademia. Badute bat Frantzi'n. Beste bat Españi'n. Badugu emen, Euskalerrian, ere. Arduratu bedi izkuntzaz bera. Akademi orrek darabilkian ardura era zuzenekoa eta zintzoa dan ala baldarra ta gaiztoa dan pentsatzen astea, iñori ez zaio bururatuko. Espiritu Santuari zor zaion siniste bera damaie Euskaltzaindiaren aginduei.

Irugarren arrazoa. Gu arazo oietan murgildurik genbillen bitartean gure Alderdi elbatuazale ezkertiar marxikeri-zaleek, beren giroko jendez bete zituzten Euskalerriko ta bereiziki ikastola ta la Eusko-Jaurlaritzako zoko guztiak, 1978'an

⁸ On Alberto Onaindia'gandik jakiña dut onako au: *"Esos chicos de Vds. son verdaderamente valientes"* esan omen zion Carrillo'k Paris'en On Manuel Irujo'ri ETA'k guardazibilekin titoketa bat izan ondorean. Ta, *"Santiago, esos chicos no son nuestros chicos"*, Irujo'k erantzun.

Jaurilaritzaren aurretiko “Consejo General Vasco” artatik asita⁹. Arrezkero, “el batuaren” ezartzaille zakarra biurtuko zitzaigun gure Jaurlaritza. Batzuetan era lotsagarrian, Etxenike gure ministroak “H” artzen ez ba’duzute gugandik txakur txiki bat ere ez duzute jasoko, esanez Bizkai’ko Ikastolarik aundiena, ots, Euba’ko ikastola, zemaitu zuanean bezala. Geienetan ordea, gure ministroak ez dira beraiek, “elbaatuazaleak izan. ¿Zergaitik ez zuten “elbatua”ren lotsagabeke-ria gelditzeko ezer egin? Ausartu ez ziralako ote? Jaurlaritegia bera “elbaatuazale” ziran teknikalariz beterik bait zeukaten.

Laugarren arrazoia; mingarriena: Ez dakit zer urtetan gertatu zitzaigun au: EAJ-PNV’k, “el batua”z zer egin erabakitzeke, Batzoki guztietan irakurria izango zan Txosten bat eratzea eskatu zion Koldo Mitxelenatarrari. Ez noski gizonik ego-kiena..., baiñan laga dezagun ori besterik gabe¹⁰.

Dunixi Oñatibiatarra izan zan batzoki batzuetan txosten orren aurkezlea. Oraingoan Dunixi izan bait zan laguntza-eske etorri zitzaidana.

Ni izan nintzan irakurlea. Era ontan: Irakurri. *Ulertu al dezute?* galdetu. Danek buruaren keiñuz, ezetz, erantzun. Bigarren irakurketa, aurrenekoa baiño geldia-go. *Ulertu al dezute?* Lengo keiñua bera. Irugarren irakurketa, aurretik azalpen batzuk emanez. *Oraingoan bai, ulertuko zenuten noski!* Ezezko keiñu bera, berri-ro, eta batzokietako batean jeltzale baten oiua; ¿*“Ori al da guri sartu nai diguten Euskera”?*

Danak agertu zitzaigun “el batua”ren aurka. Pozik itzuli giñan bakoitza bere txokora.

Alditxo geroago ordea, Dunixi etorri zitzaidan paper batzuekin Gazteiz’era: gure Batzokiek argitaratutako paperak: danak “elbaatuaz” idatziak!

Bereala irten giñan ain batuaren etsai agertu zitzaizkigun gizon aiei zer gerta-tu zitzaien jakitera. Erantzun bera jaso genduan danen agotik:

“Bai: Zuek duzute arrazoia, eta oso-osoan gaude zuekin. Baiña gure seme-alabak, orain arte danak jeltzale eta kristau izanak, ETA’z, eta ETA’en izkuntza omen dan “el batua”z maitemindutzen asiak genituan aspaldi ezkerero, eta orain Alderditik eta Elizatik aterata, ETA’ra joan zaizkigu asko ta asko, eta ETA’ra joate-ko arrisku izugarrian ditugu danak. Eman dezaiegun, artaraiño garrantzirik ez duten gauzetan amore, ea oster Alderdira ta Elizara erakartzen ditugun.

Bai. Eman zan amore eta ematen da oraindik amore.

Zer lortu da? Ezer ez. Eta asko.

Ezer ez amore-emailleek. Ez bait dut uste amore-emate orrengaitik bat baka-rrik Alderdira ta Elizara itzuli danik.

Asko “elbaatuazaleek”: neurri aundian amore emate orren ondorioa bait da Euskera sukalde-Txokoetara baztaturik eta “el batua” Euzkadi’ko zoko guztietara garaille zabaldurik ikustea.

Era mingarri onek zuzenketarik bai ote du?

“Apez iaune: Gure erriak maiz galdu izen ditu bide zuzenak. Beño billatzen ditu gero atzera berriz. Oraingo ontan ere bide zuzena galduta dabil, beño billatuko du oraingoan ere. Dirala urte batzuk Xalbador bertsolariak esan zizkidan itzak dira. Gure bertsolari zarrek, Xalbador bezalako bertsolariak batez ere, bazuten profeten argi zorrotzaren txinparta bat.

⁹ Ori, arretaz antolatua izan zan. Ona, zer zan gure iraultzalarien egitaraua, beraienak diran itz aue-tan: *“Una labor de infiltración en el aparato de poder vasco, como son policía, medios de comu-nicación, cultura, educación, etc”*. (“Congreso EIA. Resoluciones”. 214-215 or.).

¹⁰ Koldo Mitxelena’ren jardunkerak ere merezi luke antropologiaren edo sikologiaren aldetiko azter-keta bat “el batua”ren alde erabili zuana ez bait da gizon zugar baten jardunkera.

Gaur, orain urte batzuk Deusto'ko unibersitatean Bizkaieraren etorkizunari-buruz ospatutako mai-inguru baten ondorean, Xalbador'i esakizun ura entzun nionean beiño siniste geiago damaiot. Ikusi bai genduan, gaztedi unibersitari talde mardul ura dana "el batua"z nazkatzen asia zala.

Lan ederra egin daitekeala iduritzen zait.

Zergaitik ez duan Euskerazaintzak lan ori egiten?

Adiskide. Euskerazaintzak txakur txiki bat ere ez dualako. Euskaltzaindiari, ez dakit zertarako, Jaurlaritzatik asita Erakunde guztiek dirua milloika ta milloika ematen dioten biartean, Euskerazaintzari ez dio iñork txanpon bat ematen.

Mezubide guztiak –irradi, telebista, ta egunerokoak, danak–, Euskaltzaindiaren esanera aurkitzen dira.

Mezubideetara Euskerak ez du sarrerik. Zergaitik? Euskera iltzea nai dalako "el batua" bizi dedin.

Mezubideetara Euskerazaintzak ez du sarrerik. Zergaitik? Euskeraren babesle dan Euskerazaintza ere iltzea nai dalako, Euskalerrian "el batua" bakarrik bizi dedin.

Baña izan al dezakegu guk gaurrengungo euskaldun guztiok barkapenik, erarik baldarrenean atzo sortutako izkera mordollo bati bizia emateko, edestiaurretik etorri zaingun Euskerari iltzen uzten ba'diogu?

LATIEGI'tar BIXENTE